

гіональному, державному, міжнародному); 3) прийняття нормативно-правового акта на відповідному рівні; 4) набрання чинності нормативно-правовим актом; 5) контроль реалізації ідей, вкладених у нормативно-правовий акт; 6) прийняття необхідних змін із метою досягнення більшої ефективності правозастосування.

У межах реалізації кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя важливими подіями стало прийняття кодифікованих нормативно-правових актів: Кримінального кодексу України (2001 р.) [1], Кримінально-виконавчого кодексу України (2003 р.) [2] та Кримінального процесуального кодексу України (2012 р.) [3]. Найбільш резонансною подією стало прийняття КПК України. Такий висновок випливає через те, що КПК України запровадив нові підходи, перш за все, в реалізації принципу змагальності в кримінальному судочинстві (провадженні). Разом із тим відсутність апробації кодексу та широкого обговорення серед науковців та практиків призвело до перенесення слідчого до сторони обвинувачення та суттєве обмеження його функцій, появи функції процесуального керівництва, через що координація розслідування кримінальних проваджень тепер лежить на працівниках прокуратури, впровадженні функції судового контролю та появи слідчого судді, з'явленні особливих порядків кримінального провадження (наприклад щодо суддів та адвокатів).

Суспільна вимога змін у соціальній та правовій сферах запустили процедури змінення найбільш важливої та вагомій правовій інституції – Конституції України. Причому спочатку відновлено дію окремих положень Конституції України (21 лютого 2014 р.), а потім сконцентровано увагу на зміні Конституції України в частині правосуддя (25 листопада 2015 р.). Перший із названих проектів змін до Конституції України був ініційований та набув чинності через трагічні події на майдані Незалежності в Києві та

початку окупації АР Крим, а другий законопроект, ініційований Президентом України П.О. Порошенком через «першочерговість» судової реформи, яка має утвердити «незалежність судової влади, шляхом її деполітизації, для посилення відповідальності судової влади перед суспільством, а також для запровадження належних конституційних засад кадрового оновлення суддівського корпусу» [4].

Реалізація судової реформи безпосередньо пов'язана із прийнятою Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» (схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5). Наслідком прийняття Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» стало введення в дію Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276). Із вступом даних Стратегій корелюється також прийняття наукових стратегій – Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки [5] або Єдиної європейської програми розвитку криміналістики до 2025 року «Криміналістика – 2025» [6].

Дані нормативно-правові акти фіксують стан окремих державних та правових інститутів та програму їх реформування, досягнення окремих цілей, як-то: впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі (ст. 2 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»), визначення пріоритетів реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів задля практичної реалізації принципу верховенства права та забезпечення функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейським цінностям та стандартам захисту прав людини (ст. 2 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки). Формулювання таких цілей відповідає цілеспрямованню всіх

видів кримінальної політики відповідно до наданих їх понять (розумінь).

У Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» передбачено здійснення судової реформи та реформи правоохоронної системи за вектором безпеки, які віднесено до першочергових. Судова реформа проводитиметься у два етапи: перший етап – невідкладне оновлення законодавства, спрямоване на відновлення довіри до судової влади в Україні; другий етап – системні зміни в законодавстві: прийняття нової Конституції України та на основі відповідних конституційних змін – нових законів, що стосуються судоустрою та судочинства, інших суміжних правових інститутів. Таким чином, судова реформа передбачає лише зміни в законодавстві України.

Метою державної політики під час реалізації реформи правоохоронної системи за Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» є «коригування завдань та функцій правоохоронних органів, упровадження нових засад проходження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань». Також передбачається розподілення функцій із формування політики, що має здійснюватися Міністерством, та реалізації політики, що має здійснюватися окремим центральним органом виконавчої влади в системі Міністерства внутрішніх справ України – Національною поліцією. У Стратегії також зазначається на необхідність забезпечити «прозору систему конкурсного добору осіб на посади, створити нову систему атестації персоналу органів правопорядку, змінити підходи до підготовки працівників цих органів, що повинно забезпечити зміну їх ставлення до виконання службових обов'язків у напрямі усвідомлення їх як надання оплачуваних державою послуг із забезпечення насамперед безпеки кожної особи, її особистих та майнових прав, суспільних та державних інтересів».

Цікавими також є очікувані результати здійснення судової реформи та реформи правоохоронної системи, які вимірюються стратегічними індикаторами: 1) за індексом сприйняття корупції, який розраховує Transparency International, Україна увійде до 50 кращих держав світу [7]; 2) за результатами опитування рівень довіри експертного середовища (адвокати, юристи) до суду становитиме 70 відсотків; 3) за результатами загальнонаціонального опитування рівень довіри громадян до органів правопорядку становитиме 70 відсотків; 4) оновлення кадрового складу державних службовців у правоохоронних органах, судах, інших державних органах на 70 відсотків.

Правозастосовна форма реалізації кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя охоплює процес реформування органів кримінальної юстиції, процес їх діяльності, виконання рішень для досягнення цілей кримінального судочинства через застосування законодавчих та інших нормативно-правових актів. Моментом початку реалізації правозастосування кримінальної політики є набрання чинності відповідного нормативно-правового акту, яким регулюються загальні або окремі положення щодо реформування органів та процедур кримінальної юстиції для протидії злочинам у сфері правосуддя. Саме тому ефективність реформи пов'язують, перш за все, із правозастосуванням. Хоча передбачення ефективності її виконання може бути здійснено на рівні створення нормативно-правового акту, який покликаний урегулювати суспільні відносини правосуддя. Складність оцінки такого реформування в тому, що правозастосування залежне від правотворчої форми реалізації відповідної кримінальної політики. Однак така залежність не є абсолютною, оскільки діяльність із протидії злочинам у сфері правосуддя хоч і залежить від встановлених нормативно-правовими актами форм, але суб'єкти, на яких вона розповсюджується, та способи впливу на них залишається не-

змінними та досить обмеженими. Саме від цієї форми реалізації кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя залежить ефективність реалізації ідей, закладених при прийнятті відповідного нормативно-правового акта, який мав на меті – протидію злочинам у сфері правосуддя.

З точки зору правозастосування в Україні запущено кілька нових органів, діяльність яких спрямовано на протидію у сфері правосуддя. Таким органом можна назвати Національне антикорупційне бюро України (Закон України «Про антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII). За КПК України (ч. 5 ст. 216) детективи НАБУ здійснюють розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206², 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 368, 368², 369, 369², 410 КК України, якщо ці злочини вчинено суддею Конституційного суду України, суддею суду загальної юрисдикції, народним засідателем або присяжним (під час виконання цих функцій), дисциплінарними інспекторами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Головою, заступником Голови, секретарем секції Вищої ради юстиції, іншим членом Вищої ради юстиції; Генеральним прокурором України, його заступником, помічником Генерального прокурора України, прокурором Генеральної прокуратури України, слідчим Генеральної прокуратури України, керівником структурного підрозділу Генеральної прокуратури України, прокурором Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя, області та його заступником, керівником структурного підрозділу прокуратури Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя, області; особою вищого начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, посадовою особою митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу

і вище, посадовою особою органів державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище. Для формування кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя створення та діяльність детективів НАБУ має суттєве значення. Учинення злочинів корупційної спрямованості або інших названих КПК України злочинів службовими особами, які здійснюють функції досудового розслідування або судового розгляду, безпосередньо впливає на сферу правосуддя. Так, прийняття пропозиції обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) та незаконне збагачення (ст. 368² КК України) може бути пов'язано з такими злочинами проти правосуддя: притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК України), постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України), розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381 КК України) та інші. Саме тому протидія корупційним проявам через здійснення попередження, виявлення, припинення та розкриття детективами НАБУ впливає на реалізацію кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя.

Важливим також для реалізації кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя є створення Державного бюро розслідування (Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII). Відповідно до ч. 4 ст. 216 КПК України слідчі органів Державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до 1-3 категорій посад державних службовців, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли досудове

та програмах, затверджених Президентом та Кабінетом Міністрів України. Суттєвий вплив на прийняття та виконання таких нормативно-правових актів здійснюють через свою діяльність міжнародні та всеукраїнські неурядові громадські організації, наукові установи та їх представники, політичні партії та їх члени, тощо.

Інформаційна функція виявляється в тому, що особи, які приймають участь у реалізації кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя, використовують відомості про реальну дійсність правосуддя, що допомагає встановити певний юридичний факт. Така інформація може мати правову та неправову форму, бути офіційною та неофіційною, вербальною та невербальною, текстовою, графічною, цифровою, та містити звуко-, фото-, відео- або інші дані, що використовуються у зв'язку з реалізацією кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя.

За допомогою *прогностичної функції* здійснюється передбачення можливостей із виконання завдань та досягнення цілей кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя, що включає в себе прогнозування: 1) результатів протидії злочинам у сфері правосуддя; 2) необхідних правових, організаційних, тактичних, технічних, методичних та інших засобів протидії злочинам у сфері правосуддя; 3) формування суб'єктного складу осіб, які будуть здійснювати функції з протидії злочинам у сфері правосуддя; 4) комплекс дій цих осіб та органів, які вони представляють для реалізації кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя; 5) формування заходів з протидії незаконним посяганням на процес досягнення цілей та завдань кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя. Відповідно до проаналізованих нормативно-правових актів, які прийняті на реалізацію кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя, прогнозування відбувається лише щодо уявлення суб'єктного складу та органів, які будуть

здійснювати такі функції, формування правових засобів протидії. Прогнозований результат здійснення кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя має бути оцінено за допомогою різних чинників – опитувань юристів, адвокатів, інших осіб щодо ефекту від такого реформування, показників міжнародних громадських організацій.

Регулятивна функція забезпечує регуляцію суспільних відносин під час здійснення протидії злочинам у сфері правосуддя засобами громадського та державного впливу на системне реформування кримінальної юстиції. Ця функція виявляється у формальному закріпленні та регуляції суспільних відносин за допомогою законодавчих або інших нормативно-правових актів. Регулятивна функція кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя пов'язана із реалізацією пізнавальної та інформаційної, оскільки ці функції розкривають, які саме суспільні відносини регулюються. Регулятивна функція може мати негативний характер через перебільшену регуляцію даною сфери або наявні негативні прогалини в такій регуляції. Негативні очікування (прогнози) від реалізації кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя мають зумовлювати поточне регулювання або відмову від досягнення певних результатів.

За допомогою реалізації *охоронної функції* здійснюється захист осіб, що потрапляють у сферу кримінальної юстиції та суспільства в цілому. Відповідно до реалізації даної функції важливим є дія Кримінального кодексу України, який встановлює систему злочинів проти правосуддя та інших суміжних злочинів, які посягають на сферу правосуддя, а також систему покарань за їх вчинення (включаючи визначення виду, розміру та строків покарань). Охоронна функція здійснюється не тільки через кримінально-правовий напрям, а й через інші. Так, положення ст. 2 КПК України спрямовують його дію на «захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопору-

шень, охорону прав та законних інтересів учасників кримінального провадження...». Так само на захист прав та законних інтересів спрямований КВК України (ст. 1) та інші спеціальні Закони України, які регулюють діяльність суду та правоохоронних органів.

Реалізація *превентивної, виховної функцій та функції караності* кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя безпосередньо пов'язані з виконанням охоронної функції. Названі функції певним чином розкривають зміст даної функції, оскільки караність досягається через застосування покарання на осіб, винних у вчиненні злочинів проти правосуддя або суміжних злочинів, що посягають на сферу правосуддя. Превенція здійснює запобігання вчиненню нових злочинів у сфері правосуддя як винуваютою особою, так і іншими особами, виховання досягається через ефективність застосування такого покарання. Разом із цим превентивна та виховна функції мають більш широку дію, ніж функція караності. Такий висновок ґрунтується на тому, що протидія злочинам у сфері правосуддя може мати місце не тільки у зв'язку з наявним вчиненням злочину в цій сфері, а й без вчинення таких злочинів. Саме тому превентивна та виховні функції маю застосовуватися в більшій мірі ще до вчинення злочинів у сфері правосуддя. Це можуть бути заходи інформаційного, психологічного, професіонального та інших впливів на учасників, що здійснюють судочинство. Якщо кримінальна політика з протидії злочинам у сфері правосуддя має позитивний ефект, то виховна функція реалізовується через формування позитивного фону роботи судових та правоохоронних органів, виховання поваги до даних інституцій у суспільстві.

Заохочувальна функція безпосередньо пов'язана з виховною. Це означає, що наслідком досягнення цілей кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя є не тільки виховання поваги до правових, суспільних та державних інституцій, які від-

носяться до кримінальної юстиції, а й заохочення членів суспільства до позитивної поведінки у формі дотримання прав та свобод людини і громадянина. Заохочувальна функція може грати й негативну роль – за умов безкарності за вчинення злочинів у сфері правосуддя, заохочувати до вчинення злочинів у сфері правосуддя або заохочувати до вирішення правових конфліктів за допомогою самоправства.

Психологічна функція кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя полягає в застосуванні такого впливу на членів суспільства, що дозволить досягти цілей такої політики. Психологічний вплив на різні категорії осіб здійснюється через наявність або відсутність інформаційного фону протидії злочинам у сфері правосуддя. Психологічна функція виконується через оцінку рівня професійності працівників сфери кримінальної юстиції, їх зовнішній вигляд, стиль поведінки під час та поза виконанням службових повноважень, економічну підтримку таких суб'єктів, ефективність їх діяльності, досягнення цілей кримінального судочинства та покарання.

Функція економічної доцільності кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя виявляється через те, що досягнення цілей органів кримінальної політики має здійснюватися лише через достатню кількість затрат держави на їх утримання. Відповідно до стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки джерелами її фінансування для стануть: Державний бюджет України; проекти та програми міжнародної технічної та фінансової допомоги; інші джерела, передбачені законодавством.

Функція економії правових та криміналістичних засобів кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя реалізовується через застосування лише необхідних правових та криміналістичних засобів у даній ситуації. Для цілей кримінальної політики правові засоби під час правотворчості

та правозастосування мають бути задіяні лише ті і лише таким чином, що може вплинути на досягнення конкретної цілі кримінальної політики.

Спеціальні функції кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя мають свій прояв лише через те, що їх виконує певний суб'єкт уповноважений на це. Формуванні спеціальних функцій кримінальної політики в даній сфері відбувається через те, що окремі загальні функції мають здатність до змішування у відповідності до правового статусу суб'єкта, який її виконує. Різноманітність спеціальних функцій не дозволяє назвати їх усіх, а лише робить можливим назвати окремі з них. Такий висновок зумовлюється величезним обсягом прав та обов'язків осіб, які приймають участь у реалізації кримінальної політики у сфері протидії злочинам у сфері правосуддя.

Окремими спеціальними функціями можна назвати: ініціювання (Президент, Кабінет Міністрів України, окремий державний орган або громадська організація ініціює запровадження відповідної кримінальної політики); діагностування (перевірка очікуваних (прогнозованих) результатів та їх сприйняття у суспільстві); коректування (орган, який прийняв відповідний нормативно-правовий акт коректує план, програму, стратегію через неможливість, відсутність необхідності виконання якогось положення); виявлення типових злочинних ситуацій або схем, які дозволяють вчиняти злочини проти правосуддя (за допомогою процесуальних та криміналістичних засобів дозволяє виявити такі суспільних відносин у сфері правосуддя, які більше за інших схильні до незаконного впливу з боку зацікавлених осіб; знання про такі типові ситуації та схеми дозволяє спрямувати не тільки конкретні досудові розслідування окремих кримінальних правопорушень, а й виявити прогалини законодавства, скорегувати виконання кримінальної політики); усунення протидії (здійснюються окремі слідчі (розшукові) дії, які спрямовані на нейтра-

лізацію протидії реалізації здійснення кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя).

Ключові слова: кримінальна політика, злочини проти правосуддя, протидія вчиненню злочинів, правотворчість, правозастосування, функція.

Стаття присвячена проблемі виокремлення форм реалізації кримінальної політики з протидії злочинам у сфері правосуддя. Установлено, що кримінальна політика в даній сфері реалізовується в правотворчій та правозастосовній формі. Окрема увага приділяється функціям кримінальної політики. Автором було виокремлено загальні та спеціальні функції. Серед загальних функцій кримінальної політики було вказано: пізнавальна, інформаційна, прогностична, регулятивна, охоронна, караності, превентивні, виховна, заохочувальна, психологічна, економії правових та криміналістичних засобів, економічної доцільності. Спеціальні функції знаходять свій прояв через діяльність окремих суб'єктів правозастосування та змішування загальних функцій між собою.

Статья посвящена проблеме установления форм реализации уголовной политики по противодействию преступлениям в сфере правосудия. Уголовная политика в данной сфере реализуется в правотворческой и правоприменительной форме. Особое внимание уделяется функциям уголовной политики. Автором были названы общие и специальные функции. Общими функциями уголовной политики являются познавательная, информационная, прогностическая, регулятивная, охранная, наказуемости, превентивные, воспитательная, поощрительная, психологическая, экономии правовых и криминалистических средств, экономической целесообразности. Специальные функции проявляются посредством деятельности отдельных субъектов

правоприменення и смешивания общих функций между собой.

The article is devoted to the forms of realization of the criminal policy on the counteraction to the crimes against justice. Criminal policy in this area is realized in the form of law-making and law enforcement. Special attention was paid to the functions of the criminal policy. The author was named general and special functions. General functions of criminal policy are cognitive, informative, predictive, regulatory, security, blameworthiness, preventive, educational, incentive, psychological, legal and forensic saving funds, the economic feasibility. Special functions are manifested through the personal activities of law enforcement agents and the general functions mixing.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Офіційний вісник України від 08.06.2001, № 21. – С. 1.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV // Голос України від 29.08.2003, № 161.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Голос України від 19.05.2012, № 90-91.
4. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 № 1401-VIII // Голос України від 29.06.2016 № 118.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aprnu.kharkiv.org/doc/strategiya.pdf.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.crimcongress.com/news/4783/.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.transparency.org/.

